

The Existentialism Poetics in John Fowles' Novel "The Collector"

UDC: 821.11.09

DOI: <https://doi.org/10.15421/172319>

Rodniy Oleg

Dr.Sc., Full Prof., <https://orcid.org/0000-0002-2362-1483>, olegrodliit@gmail.com

Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)

Abstract

The **relevance** of this research has been caused by the study of modern English prose and its connection with philosophy. The study of modern English prose is complex and complicated but indispensable task for philology. Today the literature of Great Britain not only introduces a discourse of spiritual, cultural, historical, philosophical, psychological sources but also enriches the poetics. The authors of 60-s years of XX century were anxious about the cardinal changes in public conscience: presentiment of catastrophe, destruction of values and future shock. The theme of being and having symbolizes the key words of this thesis as well as of Fowles' literary existentialism. But in the modern domestic scientific space, the connection between the works of J. Fowles and philosophy is insufficiently revealed.

The main **goal** of the article is to reveal the specific features of the modeling of artistic reality in J. Fowles's novel "The Collector" through the lens of existentialist philosophy motifs in the artistic space of the work. The **results** of the study show that in Fowles' works, the theme of being stands for the superordinate terms of existence, individuality, originality, love, progress, freedom, spontaneity, chaos, interest, and indifference, predictability, affectation, order, imprisonment, and many others. The main difference consists in incapacity of a person from having group to shift his/her attention towards the others, so he/she keeps captivated by his/her limited mind. Fowles's novel is transpired with several existentialistic motives. The poetics is built on the limit situation between existence and nonexistence and on the contradiction of different means of existence, which the author incarnates in characters: Miranda is full of emotional experiencing of her existence, she feels her foreignness in the society, aims at the freedom; Clegg is characterized as narrow-minded person, his conscience is segmental, his aim is to collect (to rob one's life). The characters coexist and use different types of communication to each other: Miranda – existential communication (she wants to understand, sympathize), Clegg – communication of actual existence (communication with practical purpose, creating the fear and animosity). The type of existence for Clegg is being-for-itself, existence for Miranda – is being-for-others (need in communication and love).

The **conclusions** emphasize that the poetics of J. Fowles's novel "The Collector" is built on the conditions of the borderline situation between being and non-being, and on the opposition of different possibilities of being, which the author embodies in his characters. It was revealed that in Fowles' novel the theme of being stands for the superordinate terms of existence, individuality, originality, love, progress, freedom, spontaneity, chaos, interest, and indifference, predictability, affectation, order, imprisonment, and many others. The main difference probably consists in incapacity of a person from having group to shift his/her attention towards the others, so he/she keeps captivated by his/her limited mind. Fowles does not intend to be in a position of a teacher, a leader, or a ruler. His purpose consists in awakening the reader's sense of humanity because Fowles' 'humanity' does not have to be necessarily clever, but it is clever in a way which is closer to nature.

Keywords: existentialism, J. Fowles, "The Collector", problems of existence, personality, foreignness, existence

Поетика екзистенціалізму в романі Джона Фаулза «Колекціонер»

Родний Олег

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна)

Анотація

Актуальність цієї статті викликана вивченням сучасної англійської прози і її зв'язку з філософією. Сучасна література Великобританії не тільки вводить дискурс духовних, культурних, історичних, філософських, психологічних джерел, а й збагачує поетику творів. Автори 60-х років XX століття були стурбовані кардинальними змінами суспільної свідомості: передчуттям катастрофи, руйнацією цінностей і майбутнім шоком. У творах Дж. Фаулза тема буття виступає за надпорядкові терміни існування, індивідуальності, оригінальності, кохання, свободи, хаосу, передбачуваності. Але в сучасному вітчизняному науковому просторі зв'язок творів Дж. Фаулза з філософією розкритий в недостатній мірі.

Основна **мета** статті полягає в виявленні специфічних рис моделювання художньої дійсності у романі Дж. Фаулза «Колекціонер» через призму у художньому просторі твору мотивів філософії екзистенціалізму. **Результатами дослідження** є наступні положення. Показано, що роман Дж. Фаулза «Колекціонер» пройнятий екзистенціальними мотивами. Виявлено, що його поетика побудована на граничній ситуації між буттям і неіснуванням і на протиріччї різних засобів буття, які автор втілює в персонажах: Міранда сповнена емоційного переживання свого існування, вона відчуває свою чужинність у суспільстві, прагне до свободи; Клегг характеризується як обмежена людина, його совість сегментарна, мета – інкасувати (пограбувати життя). Доведено, що герої роману співіснують і використовують різні типи спілкування один з одним: Міранда – екзистенційне спілкування (вона хоче зрозуміти і співчувати), Клегг – спілкування реального існування (спілкування з практичною метою, породжуючи страх і ворожнечу). Тип існування для Клегга – буття-для-себе, існування для Міранди – буття-для-інших (потреба в спілкуванні та любові). Загальна атмосфера твору пройнята страхом, приреченістю, розчарованістю, що яскраво відображають образ покинутої людини у філософії екзистенціалізму.

Висновки з отриманих результатів зроблено наступні. Виявлено, що в романі Дж. Фаулза «Колекціонер» тема екзистенціального буття виступає в контексті існування, індивідуальності, оригінальності, кохання, прогресу, свободи, спонтанності, хаосу, байдужості, передбачуваності. Поетика роману будується на умовах пограничної ситуації між буттям та небуттям, та на протиставленні різних можливостей буття, що автор втілює у своїх героях. Основна відмінність людини полягає в здатності/нездатності переключити свою увагу на інших, тому він/вона залишається в полоні свого обмеженого розуму. Дж. Фаулз в романі не має наміру займати позицію вчителя, лідера чи правителя. Його мета полягає в тому, щоб пробудити у читача почуття людяності, оскільки «людяність» Фаулза не обов'язково має бути розумною, але вона розумна у спосіб, який ближче до природи людської особистості.

Ключові слова: екзистенціалізм, Дж. Фаулз, «Колекціонер», проблеми буття, особистість, чужинність, існування

Стаття надійшла / Article arrived: 20.02.2023

Схвалено до друку / Accepted: 28.04.2023

Вступ.

Провідною філософією XX століття, що має найтісніші контакти з мистецтвом, є екзистенціалізм у різних його формах, що залишається філософською основою як модернізму, так і постмодернізму. Водночас, універсальні проблеми екзистенціалізму зажадали особливої поетики, привнесеної до художньої літератури.

Екзистенціалізм – не просто філософський напрям, а ще і культурний рух, що відбиває глибокий духовний вимір людини, зображує психологічну ситуацію, в якій вона знаходиться, вираження унікальних психологічних труднощів, з якими людина стикається. Це філософія життя, заснована на феноменології Едмунда Гуссерля та релігійно-містичному вченні Серена К'єркегора. Саме С. К'єркегор (1993) уперше сформував поняття «екзистенція», тобто спосіб буття людської особистості. Згідно з представниками філософії екзистенціалізму, «Я» людини виступає не просто як щось загальнолюдське, а саме як конкретна і неповторна особистість. Таким чином, екзистенція не є сутністю людини, бо у класичному визначенні людина означає щось усталене згідно з історичними та моральними традиціями. Екзистенція ж відкриває перед людиною особливі можливості.

Надзвичайно складне і повне протиріч людське життя не піддається, на думку екзистенціалістів, раціональному пізнанню. Більш того, Карл Ясперс (2009) вважав, що існування людини розкривається у «прикордонних ситуаціях», тобто у станах, які виявляють жорстокість і ворожість світу. Процеси, що відбуваються в цьому світі, повному внутрішніх суперечностей, позбавлені закономірностей, логічного зв'язку, часової послідовності.

Проблема людини, що стоїть в основі філософії екзистенціалізму, завжди була однією з основних проблем художньої літератури. Зі зміною суспільства змінюється і роль людини в ньому, що відразу знаходить своє відображення у художньому мисленні.

Англійська романістика 60-х років XX століття зазнала вагомого впливу філософії екзистенціалізму, тож окрему зацікавленість представляє одна з головних тем цього напрямку, перенесена через унікальну призму авторської художньої думки – існування пересічної людини в оточенні відчуженого технократичного суспільства.

Романи англійського письменника другої половини XX століття Дж. Фаулза (1926 – 2005) формулюють загальнофілософські проблеми людського буття, утворюють ідею екзистенційного вибору та свободи як головного життєвого ідеалу. На тлі ідейно-естетичної еволюції Фаулза-митця помітна тенденція художнього ускладнення екзистенційних проблем, що, природно, відбивається на еволюції його постмодерністських оповідних форм.

Сучасні літературознавчі студії свідчать про зацікавлення дослідників творчістю Джона Фаулза.

В українському науковому просторі рецепцію творчості Джона Фаулза здійснює К. Дацер (2018). Стильову своєрідність творів письменника досліджує С. Павличко (1989). О. Козюра (2004) вивчає зв'язок творчості Дж. Фаулза з постмодернізмом. Проте дослідження художніх прийомів як складової творчої манери Дж. Фаулза досі залишається на маргінесі наукових досліджень. Крім того, наше дослідження обумовлено дефіцитом в вітчизняному науковому просторі вивчення роману Дж. Фаулза «Колекціонер» на предмет екзистенціальних мотивів.

Основна **мета статті** полягає в виявленні специфічних рис моделювання художньої дійсності у романі Дж. Фаулза «Колекціонер» (1963) через призму у художньому просторі твору мотивів філософії екзистенціалізму, що, на наш погляд, поглиблює сприйняття текстів Джона Фаулза.

Методологічною основою статті слугують фундаментальні праці видатних зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема присвячені екзистенціалізму (Ж. П. Сартр, А. Камю, К. Ясперс, М. Хайдеггер, В. Воррінгер, Л. Левчук, Т. Ойзерман).

Результати дослідження.

Філософія екзистенціалізму зробила значний вплив на англійську літературу 60-х років. Творчість Джона Фаулза, що знаходиться на межі міфологізму, екзистенціалізму та постмодернізму, є для європейської культури явищем органічним. Міфологізм виявляє себе в авторському прагненні створення багатозначного підтексту; екзистенціалізм – у реалізації проблеми становлення особи, яка проходить випробування «прикордонною ситуацією»; постмодернізм у прозі Дж. Фаулза проявляється у продуманому створенні інтертексту, у пріоритетному виборі ігрових моделей, що характеризують відносини між героями, у деконструкції традиційних метаісторій. Безперечною заслугою письменника є поєднання естетичної та екзистенційної тем.

У контексті екзистенціалістських спрямувань слід розглядати роман Дж. Фаулза «Колекціонер». Численні алюзії, паралелі з класикою англійської та французької літератури, філософські праці екзистенціалістів, психологічні дослідження К. Юнга і З. Фрейда – все це тісно переплітається між собою, утворюючи складну, багаторівневу ткань романів цього автора, а незвичайні образи створюють можливість передати читачеві особливе бачення світу. Як справедливо зазначає А. Полякова, «англійські філософські романи об'єднані духовними пошуками авторів, підкріплені впливом філософії екзистенціалізму» (Полякова, 2021, с. 53).

У збірці афоризмів «Арістос» Фаулз визначає ідею екзистенціалізму наступним чином: «Екзистенціалізм – це повстання особистості проти всіх тих систем мислення, теорій психології та соціального та політичного тиску, які намагаються позбавити її індивідуальності» (Фаулз, 2000, с. 18). Розвиваючи цю

ідею, Фаулз зазначає, що екзистенціалізм намагається відродити в людині відчуття власної унікальності та розуміння цінності внутрішньої тривоги як протитрути для інтелектуальної самовдоволеності: «Найкращий екзистенціалізм намагається відновити в особистості відчуття власної унікальності, усвідомлення цінності тривоги як протитрути від інтелектуального самовдоволення (закам'яніння), а також усвідомлення потреби, яку він має навчитися вибирати та контролювати своє власне життя» (Фаулз, 2000, с. 221). На думку Фаулза, у екзистенціалізмі є заклик відкинути всі традиційні коди моральності та поведінки, нав'язані суспільством, а екзистенціаліст повинен усякий раз обмірковувати ситуацію по суті, зважуючи свої мотиви у кожній новій ситуації і лише потім робити вибір: «В екзистенціалізмі є запрошення відкинути традиційні кодекси моралі та поведінки, особливо коли вони нав'язуються владою чи суспільством без будь-якого чіткого обґрунтування, окрім традиції... Екзистенціаліст за своєю вірою оцінює кожну ситуацію по суті, оцінює свої мотиви заново перед кожною ситуацією, а вже потім вибирати» (Фаулз, 2000, с. 233). Для письменника екзистенціалізм не філософія, а спосіб дивитись під певним зоровим кутом на інші філософські системи.

Представники екзистенціалізму зосереджують свою увагу на існуванні людини, що є емпіричною особистістю, вилученою з будь-яких систем (релігійних, політичних, соціальних). Світ же вони розуміють як дещо вороже особистості, сприймають його як хаотичний, дисгармонійний, абсурдний.

Людина приречена на відчуженість від інших людей, на абсурд, на «метафізичний стан у світі», за висловом А. Камю (1990, с. 47). Саме поняття відчуженості й абсурдності є взаємопов'язаними та взаємозумовленими в літературних творах екзистенціалістів («Нудота» Ж.-П. Сартра, «Сторонній» А. Камю, «Чужа кров» С. де Бовуар). Екзистенціалізм немислимий без відчуття кризи. Важливе місце в ньому посідають такі модуси, як страх, свобода та відповідальність, проблема абсурдного світу, бунт, чужість оточуючого світу, вибір, пограничні ситуації як чинник екзистенції. Думки про абсурд («абсурд панує»), про всевладдя смерті («пізнання себе – пізнання смерті»), відчуття самотності та відчуження від «огидного» зовнішнього світу («все мені чуже») – постійні та незмінні мотиви в літературі екзистенціалізму.

Творчий доробок Джона Фаулза виділяється на тлі літератури постмодернізму своєю самобутністю, а також включенням та оригінальною інтерпретацією ідей філософії екзистенціалізму. Філософсько-естетичні погляди Дж. Фаулза сформувалися наприкінці 40-х – на початку 50-х років. Альтернативу конформізму й прагматичній моралі «суспільства споживачів», Фаулз знайшов в духовному пошукові та створенні оригінальної художньої

системи, яка склалася під впливом французького екзистенціалізму. Романи Дж.Фаулза формують загальнофілософські проблеми людського буття, утверджують ідею екзистенційного вибору та свободи як головного життєвого ідеалу. У контексті філософії екзистенціалізму людина є покинутою, забутою серед світу, вона трагічно самотня.

З огляду на те, що творчість Джона Фаулза нерозривно пов'язана з філософським та літературним напрямком екзистенціалізму, можна стверджувати, що і роман «Колекціонер» увібрав певні риси, проте в індивідуальній обробці автора. «Колекціонер» є дебютним романом у творчості Джона Фаулза. Він написаний в реалістичній манері, але у ньому гармонійно поєднуються риси постмодерністського та екзистенційного творів. Роман містить три частини: розповідь Клегга – головного героя, та записи Міранди, його жертви, які розміщені всередині його розповіді. Завдяки цьому ми спостерігаємо прийом «дзеркальної оповіді», тобто подвійної точки зору на певну ситуацію, яка допомагає реалізувати концепцію універсального змісту.

Як вже зазначалося дослідниками, людина філософії екзистенціалізму є покинутою та забутою серед світу, вона самотня та приречена самотійно робити вибір. Можна стверджувати, що образ Клегга є екзистенційним, адже із сюжету виявляється, що він рано втратив батьків і в нього не залишилося жодного теплового почуття про них, а матір він навіть зневажав: «Мені байдуже, якщо навіть моя мати жива, бачити її в мене немає ніякого бажання» (Фаулз, 2015, с. 54). Однолітки ображали Клегга в дитинстві, авторитарність інших знищувала ініціативу і самореалізацію Клегга, численні заборони сформували його закритий внутрішній світ, якому для зрушення не вистачало мети. Клегг постійно протиставляє себе суспільству, звинувачуючи оточення у властивих життєвих негараздах.

Тож Джон Фаулз подав відверто негативний образ, в якому апологія насильства виявляється у внутрішніх монологах та ставленні до полонянки». Його агресія покликана першим чином власною нереалізованістю. Спланувавши викрадення Міранди, та вийшовши з-під чийогось авторитету Клегг не здатний відчувати провину, він уникає будь-якого покарання. Небажаний та недоречний у реальному світі Клегг створює свій власний світ, відірваний та відлюдний, в якому він вільний робити свій власний вибір, забирати чужу свободу, та в якому він відчуває себе Богом. Забравши свободу Міранди, Клегг порушує основний екзистенційний принцип. Адже свобода є найбільшою цінністю, яка властива людині. Наслідком цього є деструкція особистості Клегга наприкінці роману, коли він в повній мірі відчуває власну силу влади.

Ми відчуваємо поданий Фаулзом механічний образ зовнішнього світу, який сприймається

самими персонажами як абсурдний, де цінність будь-чого визначається його предметністю. Світ абстракції поглинає все особистісне та індивідуальне, пригноблює особистісну свободу. Ми стикаємося з класичними дихотоміями особистого та громадського, індивідуальної відповідальності та колективного детермінізму, внутрішньої та зовнішньої обумовленості зла.

Уявлення про світ у Клегга дуалістичне: немає чітких меж між злом і добром, які сприймаються як сторони однієї медалі. Зло в екзистенціалістській філософії невикорінне, оскільки світ управляється безмежною владою смерті. Екзистенціалістський герой відчуває відчуженість від світу кон'юнктури та від сутнісних (метафізичних) законів світобудови. Клегг замикається в орбіті свого існування і цим прирікає себе на самотність. Самотність – одна з основних домінант екзистенціалістського світовідчуття.

Сам автор визнавав, що головну тему роману «Колекціонер» він запозичив у Геракліта – античного діалектика, який одним з перших розділив людство на два умовні табори. Перший включає людей, які характеризуються високим рівнем моральних цінностей та інтелектуального розвитку, наявністю творчого початку, у той час як другий, значно більший, складається з людей, підданих марним бажанням, тваринним пристрастям, марновірству.

Обмеженість внутрішнього світу Клегга не дозволяє йому зрозуміти світоглядні принципи Міранди, не дає йому можливості слідувати за нею: «Йому байдуже, що я кажу, що відчуваю, мої почуття нічого для нього не значать. Йому важливо тільки, що він мене спіймав. Немов метелика ... Йому потрібна я, мій вигляд, моя зовнішність, а зовсім не мої почуття, думки, душа, навіть і не тіло. Нічого, що є в мені одухотвореного, людського» (Фаулз, 2015, с. 218).

Для Клегга вершиною прекрасного є його колекція метеликів, милування смертю. Ця колекція також представляє щось набагато більше, ніж просте хобі. Клегг сам є колекціонером, про якого йдеться в назві книги. Клегг надзвичайно вуайерист, оскільки йому подобається спостерігати за речами, особливо за речами, що містять життя, фіксувати та маніпулювати ними різними способами. Він дуже захоплюється фотографією, і, зокрема, він фотографує пари, які спілкуються в громадських місцях, щоб побачити, як люди взаємодіють один з одним природним чином. Але потім він бере ці природні умови і фіксує їх на фотографіях, які потім може створювати власні історії у своєму розумі. Він може маніпулювати своїм оточенням і дізнаватися, що таке розуміти ці емоції, створюючи сценарії у своєму розумі, знову ж таки, ще одна річ, яку він може повністю контролювати. Це заміна Клеггом реальності, яка відома як симулякр. Клегг створює репрезентацію чогось реального, оскільки він створює реальність на основі «реальної»

реальності. Він робить те саме в романі щоразу, коли Міранда намагається взаємодіяти з ним фізично; він відчуває огиду, що вона поводитися б таким чином, і він ніколи не реагує на її запрошення, оскільки він створив щось зовсім інше, ніж це в його розумі.

Клегг відмовляється дозволити Міранді будь-який контакт із зовнішнім світом. Таким чином, він забирає все її існування і контролює все це для себе. Він не хоче, щоб на неї впливав зовнішній світ або щось, що може дати їй відчуття самотності, як-от новини, телебачення, радіо, будь-що, що має зв'язок із зовнішнім світом, від якого він так відірваний. Він хоче відключити її від реальності так само, як він відключив себе, і він очікує, що вона буде жити таким чином із задоволенням. У певному сенсі він ставиться до неї так, ніби вона майже нелюдина, але він все одно дає їй усе, що вона хоче в розумних межах. Сам Клегг не дуже культурний чи освічений, тому він не обов'язково розуміє те, що розуміє Міранда, наприклад мистецтво та музику, і щоразу, коли вона намагається захопити його знаннями, він постійно сумнівається в цьому та незадоволений цим, тому що він не хоче зрозуміти. Він робить все позбавленим сенсу, тому що це єдиний спосіб для нього контролювати свою реальність.

Клегг сприймає світ як вороже середовище, це відчуття сформоване у нього з дитинства, до кінця роману воно набуває загрозливо параноїдальних форм. Для Міранди світ – буйство відтінків і квітів, емоцій і переживань, пульс. І хоч вона теж свідомо зрікається власного оточення, це зречення має інший характер – воно є ще одним щаблем самопізнання. Це ступінь нового сприйняття власного «Я», сам процес якого є наріжним каменем екзистенціалізму.

Фаулзу вдалося завдяки формі щоденникових записів передати всі етапи самосвідомості Міранди. Внутрішня порожнеча Фредеріка Клегга також проявляється в спілкуванні з Мірандою, в його здатності виражати свої думки за допомогою безликих фраз і висловів. Його мова нецікава і беззмістовна. Позбавлений свого духовного обличчя Клегг зображений як «... нелюдь, порожній простір, укладений в людську оболонку...» (Фаулз, 2015, с. 283), що покланяється смерті – колекції мертвих метеликів. «У романі «Колекціонер» Дж. Фаулз репрезентував інноваційну концепцію екзистенціальної особистості, втілену в жіночому образі. Автор розкриває шлях її самопізнання як автентичної («справжньої») особистості, виявляючи в образі Міранди гармонію зовнішнього і внутрішнього» (Львівська, 2021, с. 46).

Образ Міранди є складнішим. Як вказує Б. Парамонов, «в характеристиці Міранди Дж. Фаулз віддає перевагу філософсько-символічній інтерпретації. Душевне життя героїні в ув'язненні є постійною боротьбою гідності і страху, зухвалого виклику, прагнення до волі і спроб компромісу» (Парамонов, 1999, с. 217).

Із щоденників Міранди добре видно, що вона відчуває свою чужість серед суспільства, незважаючи на велику кількість друзів. Проте її позиція діяльна. Вона готова до дії та усвідомлює необхідність бути відповідальною. І це є першим кроком на шляху до екзистенційного просвітлення, тобто усвідомлення власної екзистенції. Будучи викраденою та ізолюваною від суспільства та порятунку, героїня стикається з пограничною ситуацією, тобто ситуацією, яка потребує емоційного напруження та необхідності зробити вибір. Така ситуація вимагає ствердження власної особистості. Однак відносини між героями у формі викрадач-жертва, не дають Міранді можливості діяти, а спонукають звернути комунікацію в одну сторону. Таким чином в романі реалізується ще одна ідея філософії екзистенціалізму про приреченість людини на самотність. Про екзистенційні мотиви свідчить той факт, що становлення особистості Міранди відбувається перед її смертю, тобто в граничній ситуації.

Приреченість та розчарованість пронизують роман «Колекціонер». Ще одною наскрізною екзистенційною дилемою є проблема дії та бездіяльності. Дія виступає як реалізація власного вибору, ознака особистісної зрілості. Бездіяльність Міранди – це безсилля та відчай, а у Клегга – прагнення уникнути відповідальності. Показовим є те, що обидва герої обирають саме бездіяльність, тільки для одної вона фізична, а для іншого – психологічна.

У романі також присутні риси атеїстичного екзистенціалізму. Атеїстичний екзистенціалізм залишає людину наодинці з собою, без ідеї Бога й ідеї безсмертя особистісного начала. Людина повинна жити, знаючи про свою конечність і самотність, у світі без Бога. Від цієї самотності не рятують ніякі форми соціальної реалізації. Вона очікує скрізь. Філософію атеїстичного екзистенціалізму можна вважати філософією людини, що приречена на самотність. Слід зазначити, що за Ф. Коплстоном, атеїстичний екзистенціалізм «починається з позиції людини, для якої «Бог помер», тобто з позиції людини, для якої ідея Бога більше не має ніякої цінності» (Коплстон, 2002, с. 204). Так і Міранда наприкінці твору пише у щоденнику: «Здається, я більше не вірю в Бога.. Я знаю: Бог не втручається, дозволяє нам страждати.. Бог не чує, не може. Насправді Бога не існує» (Фаулз, 2015, с. 342). Основні модуси людського існування – турбота, страх, рішучість, совість; людина прозирає екзистенцію як основу своєї істоти у прикордонних ситуаціях (боротьба, страждання, смерть). Через образну систему роману «Колекціонер» розкривається своєрідне розуміння Фаулзом гуманізму, а саме: за умов абсурдності світу моральний аспект діяльності

людини в соціумі нівелюється, що в результаті може спричинити торжество свавілля. Ця думка проходить червоною ниткою через весь роман.

Висновки.

Отже, у романі «Колекціонер» втілюються такі концепції екзистенціалізму: вчення про екзистенцію, пограничні ситуації як чинник самовиявлення екзистенції, абсурдність світу, дилема дії та бездіяльності, проблема свободи, вибору, приреченості людини, та відповідальності. На прикладі даного роману ми бачимо, як Джон Фаулз використав систему засобів філософії екзистенціалізму, які створили атмосферу самотності та відчуження, передали агонію героїв. В умовах абсурдності світу моральний аспект діяльності людини в соціумі нівелюється, що в результаті може спричинити собою торжество свавілля. Проблема відповідальності перед іншими людьми дозволяється шляхом не строго раціонального обґрунтування потреби бути гуманним, але через пряме затвердження необхідності відповідати за свої дії. По думку Дж. Фаулза, людина належить Природі, і відходити від неї небезпечно, так як людина у такому разі починає усвідомлювати свою виключність. А звідси відбудеться «поділ на Обраних і Натовп», «на вінець створення та братів менших», на суб'єктів та об'єктів підкорення» (Тимофеев, 2003, с. 16). У контексті філософії екзистенціалізму людина є покинутою, забутою серед світу, вона трагічно самотня і приречена самотійно робити вибір та нести за нього відповідальність.

Роман «Колекціонер» пронизаний екзистенціальними мотивами. Поетика роману будується на умовах пограничної ситуації між буттям та небуттям, та на протиставленні різних можливостей буття, що автор втілює у своїх героях: образ Міранди пройнятий емоційно-чуттєвим переживанням власного буття, вона відчуває свою чужість серед суспільства, прагне до свободи, образ Клегга характеризується вузько направленим світоглядом, сегментованою свідомістю, потягом до колекціонування (тобто позбавлення об'єкту життя).

Загальна атмосфера твору пройнята страхом, приреченістю, розчарованістю, що яскраво відображають образ покинутої людини у філософії екзистенціалізму.

У той же час автор «Колекціонера» дає свою оригінальну концепцію справжнього мистецтва; літературні алюзії роману численні і цікаві, вони становлять ще один особливий пласт твору, гідний вивчення. Перспективи подальших досліджень полягають у застосуванні здійсненні аналізу інших творів Дж. Фаулза з метою висвітлення теми екзистенціалізму та гуманізму як наскрізної у творчості письменника.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Дацер, С. (2018). Критична рецепція творчості Джона Фаулза в українському науковому просторі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, *Філологія*, 33 (1), 140-143.
- Ільїнська, Н. І. (2021). Екзистенціалістський інтертекст роману Дж. Фаулза «Колекціонер». Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, *Філологія*, 89, 41-49.
- Камю, А. (1990). *Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство*. М.: Политиздат.
- Козюра, О. (2004). Творчість Джона Фаулза і проблеми вивчення стильових засобів постмодерністського роману. *Вісник Черкаського університету, Філологічні науки*, 57, 101-108.
- Коплстон, Ф. (2002). *История философии XX века*. М.: ЗАО Центрополиграф.
- Кьеркегор, С. (1993). *Страх и трепет*. М.: Республика.
- Павличко, С. (1989). Інтелектуальна проза Джона Фаулза. *Всесвіт*, 5, 117-120.
- Парамонов, Б. (1999). По поводу Фаулза. *Звезда*, 12, 215-221.
- Полякова, А. А. (2021). Черты философского романа в произведении Джона Фаулза «Колекционер» и философско-этические взгляды автора. *Молодой ученый*, 42(384), 53-57.
- Тимофеев, В. Г. (2003). *Уроки Джона Фаулза*. СПб: СПбГУ.
- Фаулз, Дж. (2000). *Аристос*. М.: Вагриус.
- Фаулз, Дж. (2015). *Колекціонер*. (Пер. з англ. Г. Яновської). Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля».
- Ясперс, К. (2009). *Психологія світоглядів*. (Пер. з нім. О. Кислюк, Р. Осадчук). Київ: Юніверс.

REFERENCES

- Camus, A. (1990). *Rebellious man. Philosophy. Policy. Art*. М.: Politizdat.
- Copleston, F. (2002). *History of philosophy of the twentieth century*. М.: CJSC Tsentropoligraf.
- Datser, S. (2018). Critical reception of the work of John Fowles in the Ukrainian scientific space. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University, Philology*, 33 (1), 140-143.
- Fowles, J. (2000). *Aristos*. М.: Vagrius.
- Fowles, J. (2015). *Collector*. (Translated from English by H. Yanovska). Kharkiv: Book Club "Family Leisure Club".
- Ilyinska, N. I. (2021). Existentialist intertext of J. Fowles's novel "The Collector". *Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin, Philology*, 89, 41-49.
- Jaspers, K. (2009). *Psychology of worldviews*. (Translated from German by O. Kislyuk, R. Osadchuk). Kyiv: Universe.
- Kierkegaard, S. (1993). *Fear and trembling*. М.: Republic.
- Kozyura, O. (2004). The work of John Fowles and the problems of studying the stylistic means of the postmodern novel. *Cherkasy University Bulletin, Philological Sciences*, 57, 101-108.
- Paramonov, B. (1999). About Fowles. *Star*, 12, 215-221.
- Pavlichko, S. (1989). Intellectual prose of John Fowles. *Vsesvit*, 5, 117-120.
- Polyakova, A. A. (2021). Features of the philosophical novel in the work of John Fowles "The Collector" and the philosophical and ethical views of the author. *Young scientist*, 42(384), 53-57.
- Timofeev, V. G. (2003). *Lessons from John Fowles*. SPb.: SPbSU.